

stić, Rada Boreli, Matija Golob, Stefan Kostovski). Autori su naveli niz instrumenata što su bili primjenjivani u dosadašnjim istraživanjima sela, koji mogu biti od koristi pri konstrukciji instrumenata za novo istraživanje. U nastavku je dan uvid u nasljeđe ruralne sociologije u obliku prikaza aktivnosti najpoznatijih autora (Bogišić, Radić, Karadžić, Cvijić, Vukosavljević i drugi), odnosno u obliku pregleda istraživanja sela u raznim područjima Jugoslavije. Autori su s pravom naglasili takve momente kao što je npr. instruktivnost Bogišićeva *Naputka za opisivanje pravnijeh običaja koji žive u narodu* ili kao što je odlična uputa o uspostavljanju suradnje između ispitivača i ispitanika u selu što je Radić daje u *Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu*. (Usput: šteta je što ovaj veoma značajni Radićev tekst o metodama društvenih nauka, nije preporučen studentima sociologije.) Autori su također upozorili na veliku vrijednost monografija izrađenih po Radićevoj *Osnovi*, imajući na umu da je njima zabilježeno jedno vrijeme te da bi bilo neoprostivo ne iskoristiti takvu mogućnost za komparacije; stoga predlažu da se novim istraživanjem obuhvate neka mjesta o kojima su već napisane monografije (Otok, npr.).

Treba ipak staviti primjedbu što se tiče potpunosti prezentiranih analiza postojećeg fonda znanja o našem selu. Ne bi trebalo zaobići materijal prikupljen za etnološki atlas — projektom na kojem se već godinama radi, bez obzira na eventualne razlike u pristupu istraživanju (koje, dakako, ne treba zanemariti). Također nedostaje i seriozna analiza novijih rezultata teorijsko-istraživačke djelatnosti institucija koje nisu uključene u projekt a koje se bave istraživanjem naše tradicije.

Grozdana Mance

ETHNOLOGIE FRANÇAISE, »Revue de la Société d' ethnographie française«, Directeur de la publication JEAN CUISENIER, Nouvelle série, Tome 1, No 1, 104 str.; No 2, 103 str.; No 3—4, 200 str., G.—P. Maisonneuve et Larose, Paris 1971.

Nova serija časopisa »Ethnologie française«, čija se četiri broja nalaze pred nama, osim bibliografije i prikaza raznih djela, donosi i ove veće rasprave: u 1. broju pišu Jean Cuisenier, *Odrediti predmet — Francuska etnologija i njezino područje*; Paul Bouissac, *Akrobatski traktat iz XVI stoljeća, Esej o paradigmatici modelâ opisa*; Francine Lancelot, *Plesno pismo po sistemu Feuilleta*; Alain Charraud, *Analiza prikazivanja dobi ljudskog života u pučkom tisku 19. stoljeća*; Gilbert Delcroix, *Upotreba elektroosmoze pri čuvanju etnografskih predmeta*; Georges Henri Rivière, *Muzejsko iskustvo o okolici. Etnopark u Landama u Gaskonji*. Broj 2 sadrži ove radove: Jean-Michel Guilcher, *Aspekti i problemi tradicionalnog narodnog plesa*; Michel Amiot i Hervé de Fontmichel, *Nica, primjer izborne monarhije u XX stoljeću*; Martine Segalen, *Bratovština iz Charité de Daubeuf-la—Campagne (Eure)*. Dvobroj 3—4 sadrži radove: Paul Bouissac, *Za etnološku analizu nastupa klaunova: određivanje predmeta i zacrtavanje metode*; Donatien Laurent, *Bretonska pjesma o Školanu i legenda o Merlinu*; Jacques Nicourt, *Izrada lijevanih zvona. Trajnost tehnike*; Freddy Raphaël, *Obredi uz rođenje i narodna medicina u seoskom*

judaizmu Alzasa; Philippe Richard, Francis Lévy i Michel de Virville, *Esej o opisu bajki*; Françoise Loux, *Narodna primjena higijene i preventive kod bolesti*; Robert Froehlicher, *Alzaška farma*; Chantal Michel, *Provansalski ormar*.

Sam nazivi govore o veoma velikom rasponu interesa ove publikacije, a u svom uvodu J. Cuisenier kaže da će o čitaocima ovisiti što će još dodati postojećim rubrikama. Po njemu časopis je otvoren svima i čitači treba da odrede njegov sadržaj.

»Ethnologie française« otvara novu stranicu djelovanja Društva francuskih etnografa i prije svega upućuje na moderniji pristup etnološkoj problematici u toj zemlji.

J. Cuisenier nagovještava u uvodu razne mogućnosti istraživanja, središnja i objašnjavanja građe, ograđuje se od isključivo monografskog istraživanja i upozorava na činjenicu da se pri ispitivanju baštine »ukazuju sami mehanizmi formiranja, održanja i transmisije, revidira se položaj nasljeđivanja i inovacije, konsensusa i konflikta«. On pledira za više tipova proučavanja i za rubrike u časopisu koje će ta proučavanja pratiti. Pristalica je ambicioznih studija koje na temelju točno utvrđenog materijala razvijaju tumačenja ili postavljaju opće probleme, izazivaju diskusije. Nije ni protiv monografija, ali onih koje će dati podatke za teoretske hipoteze. Na kraju, on je pristalica uvođenja tehničkih dosjea, tj. raznih načina obrade podataka, informacija o ustanovama, godišnjih bibliografija sa specijaliziranim podacima za gramofonske ploče, film i TV.

Cuisenierov programski uvod otvara mjesto nizu članaka, među kojima pretežu radovi nadahnuti strukturalističkim pristupom etnologiji, ponekad s dosta kompliciranim stavovima, načinom izražavanja i metodologijom. Radi se dijelom o dobro dokumentiranim i preglednim radovima (tabele, formule, karte, dijagrami), a u nekim slučajevima, kao što je to npr. u radu Jean-Michel Guilchera (*Aspekti i problemi narodnog tradicionalnog plesa*), i o prvim suvremenijim etnološkim pogledima i pristupima plesu uopće. Ovaj inače veoma plodan pisac (valja naročito istaknuti njegovu knjigu o plesovima Donje Bretanje) analizira rezultate istraživanja što su ih njegova supruga i on vršili širom Francuske posljednjih 25 godina, s posebnim osvrtom na plesove 19. i početka 20. stoljeća. On istražuje plesove bogate lokalnim osobinama, originale, koji su prenošeni s generacije na generaciju, plesove onih sredina koje nisu bile samo potrošači kulture nastale negdje drugdje, već su i same bile tvorci vlastite kulture. Takvi plesovi »su bili prvenstveno sredstvo izraza u onim seoskim zajednicama koje nisu duboko zahvaćene industrijalizacijom« (str. 7). Guilcher nastoji u prvom dijelu, dakle pri promatranju plesa, prikazati sam predmet istraživanja privlačeći pažnju na mnogobrojne aspekte promatranja. U drugom dijelu, u kojem govori o tradiciji plesa, pokazuje na primjeru »kako neka problematika, obrađena ovisno o terenskom istraživanju, djeluje sa svoje strane na samo istraživanje i daje mu novi raison d'être, koji prelazi početne ciljeve istraživanja« (str. 7).

Promatrajući ples, Guilcher ističe razliku između gledanja nekog predmeta ili plesa. Predmet nastavlja svoju egzistenciju i onda kad se uspomena na njegova kreatora već izgubila. »Drugačije je s plesom, koji nema vlastite egzistencije. Samo je ima plesač. Ples je tek njegova efemerna manifestacija. Plesač je i umjetnik i djelo, i glina i lončar.« (str. 8) Ples umire s plesačem. Ako ga plesač i preda, ples dobiva nove aspekte prelazeći iz jedne u drugu sredinu. Postaje drugi ples. »Fiziologija, opskurni impulsi organskog i dubokog

psihičkog života, afektivnost, sporo izrađivani automatizmi, društvene i lične navike i nepredvidljiva datost trenutka igraju svoju ulogu podjednako kao i inteligencija i svjesno svladavanje tehnike, u tome činu koji pokreće i ujedinijuje sve žive snage, a to je čin čiju složenu realnost nikakva analiza do kraja ne iscrpljuje i o kojemu vlastitom inteligencijom percipiramo jasnu sliku samo uz cijenu osiromašivanja a često i oštećivanja.« (str. 8)

U ovom radu autor se ne osvrće na kontekst okolnosti uz običaje, zabrane i vjerovanja i dr. Svjestan inače važnosti i tih elemenata za cjelovitost istraživanja, on promatra u ovom slučaju samo onaj sadržaj plesa koji se odnosi na pokret, glazbu i psihologiju.

Guilcher odlično zapaža da se motoričan sadržaj plesa razlikuje prema regijama i sredinama. Istraživač mora prihvatiti iskustvo kazivača, plesača, proživljavajući njegove pokrete svojom vlastitom artikulacijom mišića. I ples može biti samo u tolikoj mjeri obuhvaćen u kojoj ga je mjeri istraživač sâm u stanju izvesti. Istraživač mora sam sebe prekrojiti smanjujući postupnu distancu koja razdvaja imitaciju od uzora.

Guilcher, analizirajući ples, razlikuje dva reda činjenica: prostorni raspored i pokrete s gestama. Ta se dva aspekta činjenica sjedinjuju prema različitim ravnotežama i modalitetima. Kao jedno od mogućih variranja, a govoreći o izražajnoj ulozi koraka, autor navodi smanjivanje interesa za njegovo izvođenje i rast interesa za raznolikost plesne putanje. To je samo jedan od mnogih primjera koji, međutim, dobro analiziraju dubinu i širinu izučavanja plesa po Guilcheru.

Korak je to značajniji faktor pri plesu što je raspored plesača jednostavniji. »On može biti jedini princip organizacije pokreta, on može sam za sebe biti zanimljiv za ples i može mu podati svoju osobitost, više ili manje originalnu. Korak, konačno, može biti samo banalni instrument pomicanja u službi neke opće forme koja je sama po sebi karakteristična i koju on sâm ni pošto ne može odrediti.« (str. 11) »Općenito plesač usvaja tijekom plesa koji dobiva od tradicije svoje grupe. On će na površini ubaciti sitne retuše lične interpretacije, ali mu je daleko teže osporiti samu konstrukciju. Obično mu to i ne pada na um.« (str. 16)

Autor smatra da se raspored koraka motoričnih cjelina podvrgava tri ma različitim principima: ponavljanju, načinu raspodjele i kombinaciji koraka.

Drugi nivo analize govori o detaljima, raščlanjuje motorične grupe na elemente, kao što su: jednostavan korak, pokret opterećene noge, pokret slobodne noge, sve usklađeno s varijacijom u pritoku energije, s raspodjelom težine tijela, s orijentacijom, sa zapremanjem površine, s pozicijama i držanjem. Ovo je najteži aspekt posla.

Raspravljajući o stilu, autor zaključuje da je to apstraktno upoznavanje, djelimično i vrlo daleko od mogućnosti da iscrpi kompleksnost realnosti. »Stav, držanje, oblikovanje pokreta, varijacije motoričnog priliva, razlikovat će se od plesa do plesa i nitko pouzdano neće reproducirati u cijelosti original. Promatrač — zapisivač će, prema svom više ili manje profinjenom osjetu, pokloniti više ili manje pažnje tom aspektu stvari. On ima pravo smatrati da se bit plesa sastoji u onoj arhitekturi pokreta koju je uspio fiksirati i da različiti stilovi na temelju kojih ona konkretno živi mogu biti prihvaćeni kao brojne i prihvatljive interpretacije jednog te istog djela.« (str. 17) U nastavku

autor se bavi problemom stila. Nije li »stil« jedna komotna riječ koja nas oslobađa iritantnog problema, pita on. U najširem smislu riječi stil je skup osobitosti izraza koje analitičar utvrđuje u kadru motorične organizacije koji je prethodno spoznao. U užem smislu, stil je ona unutrašnja osobina pokreta, duboki izraz ličnosti koji daje vlastitu crtu cijelom motoričnom izrazu i ostaje jednakim uza sve promjene u nacrtu pokreta. Simultano shvaćen u jednom i drugom smislu, stil se razlikuje od jedne do druge ljudske skupine i može se razlikovati unutar date populacije do najsitnijih detalja — prema podgrupama, spolu, prilikama, pojedincima i momentu« (str. 18).

Analizirajući glazbene aspekte proučavanja plesa, Guilcher ispravno zaključuje da tradicionalni plesač najčešće nosi u sebi glazbu i pokret kao dva aspekta iste realnosti, da pokret sadrži izričitu muzikalnu osobinu a plesna glazba motoričnu. Po Guilcheru plesna glazba i ples »kao da su dvostruki odgovor na istu potrebu«.

Analizirajući psihičke aspekte plesa, autor napominje da »zadatak istraživanja nije dovršen kad je istraživač opisao pojavne oblike i zabilježio glazbeno-motorične elemente i njihovu organizaciju. Još mu ostaje da izvijesti o onome što je opazio na skrivenoj strani fenomena, drugim riječima treba karakterizirati, onoliko koliko je u stanju spoznati, psihiku plesa i psihologiju plesača« (str. 26).

I na kraju, Guilcher, govoreći o pučkoj tradiciji plesa, otvara neke probleme o kojima bi se također moglo i moralo govoriti. O uklapanju plesa u sredinu, o kompariranju raznih studija o plesu, o problemu strukture povijesti, o relaciji plesa i drugih aktivnosti u tradicionalnoj sredini, o tradicionalnom načinu prenošenja plesa i pokreta. Kad znamo kakvom se brzinom srozavaju neki plesovi koje smatramo folklornima (dok su folklorne grupe koje danas postoje i nastupaju), »... moramo se zamisliti nad činjenicom da ako su zaista seoske sredine najprije primile, a zatim sačuvale generacijama, čak i stoljećima, toliko vrijednih osobina plesa, često krhkih, ali koje znače i njegovu vrijednost, te su seoske sredine morale posjedovati način predaje, o čemu mi danas nemamo ni pojma« (str. 37, kurziv I. I.). Teškoće pri reprodukciji plesa obavezuju nas da se zapitamo o načinu kako je tradicionalna sredina formirala svoje plesače, kako se predavao ples od generacije na generaciju, kako se odvijala komunikacija iskustava i znanja svih vrsta u tim pučkim sredinama, gdje je pismenost igrala skućenu ulogu?

Da bismo ustanovili vrijednost terenskog rada i proučavanja plesne građe, morali bismo posvetiti pažnju još nekim pitanjima, kao: koji su efektivni agensi prenošenja tradicije, kako i u kakvim se uvjetima ples izvodi i kako to utječe na prenošenje plesne tradicije, da li sredina čuva snagu predaje, kako reagira na vanjske utjecaje, koji udio ima oponašanje? I napokon, kako da istražimo modele plesova i njihove promjene? Autor savjetuje da »dokle god imamo svjedoka jučerašnjih tradicionalnih sredina, najbolje je da ponajprije kod njih potražimo odgovore. Oni mogu dati dragocjene i nenadomjestive podatke« (str. 38).

Moramo se solidarizirati s Guicherom u gledanju da je povratak na teren i što češći kontakt s kazivačima na terenu nenadoknadiv i zahvaliti mu na mnogim aspektima promatranja plesa koje je on prvi primijenio ili na njih bar upozorio. Za svakog etnokoreologa ovaj će članak biti prozor za nove poglede u etnokoreologiju.

Ivan Ivančan